

Dr hab. Marek Wróblewski, Prof. UWrocław
Zakład Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych i Integracji Europejskiej
Instytut Studiów Międzynarodowych
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Wrocławski

RECENZJA

pracy doktorskiej Pana mgr Michała Nowickiego
„GLOBAL GOVERNANCE W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ.
IDEA, STAN OBECNY I PERSPEKTYWY”

(Promotor: dr hab. Małgorzata Domiter, prof. UE)

1. Uwagi wstępne – znaczenie i aktualność problematyki podjętej w pracy

Problematyka podjęta w recenzowanej rozprawie doktorskiej – generalnie rzecz ujmując idea *global governance* w gospodarce światowej – może zostać usytuowana zasadniczo w obrębie kilku dyscyplin naukowych. Badane zagadnienie rozpatrywane jest zarówno w ramach nauk ekonomicznych, w tym zwłaszcza stanowi coraz częściej pole analiz dla międzynarodowych stosunków gospodarczych, jak również w ramach nauk o polityce oraz stosunkach międzynarodowych. Specyfika obszaru badawczego ujętego w przedmiotowej dysertacji ma zatem charakter złożony i wymaga podejścia multidyscyplinarnego, które umożliwi uchwycenie całościowej perspektywy analitycznej. Należy jednak zaznaczyć, iż główny problem badawczy jest rozpatrywany w przedmiotowej rozprawie przede wszystkim w optyce ekonomicznej.

Warto już na wstępie podkreślić, iż ranga wskazanego obszaru badawczego jest wysoka, pomimo tego, iż problem globalnego zarządzania (lub kierowania) nie pojawia się nazbyt często w głównym nurcie dyskursu ekonomicznego. Relewantność wskazanej problematyki wynika jednak z samej istoty analizowanego zagadnienia. Globalne zarządzanie nabiera bowiem szczególnie istotnego znaczenia w obliczu kluczowych problemów obserwowanych w gospodarce światowej na przestrzeni ostatnich kilku dekad, których rozwiązanie (lub przynajmniej ograniczenie ich negatywnych skutków) przekracza możliwości sprawcze poszczególnych indywidualnych (i tradycyjnie ujmowanych) aktorów relacji międzynarodowych. Problemy te odnoszą się m.in. do poważnych zaburzeń w funkcjonowaniu gospodarki światowej i przyjmują często postać gwałtownych w przebiegu kryzysów gospodarczych, degradacji środowiska naturalnego czy też nierównomiernej dystrybucji dochodu na świecie i powiększającego się dystansu pomiędzy krajami zasobnymi

i najsłabiej rozwiniętymi. Należy wyeksponować fakt, iż wskazane w zarysie przykładowe problemy globalne (analizowane również w rozprawie) generują szereg poważnych zaburzeń w skali całej gospodarki globalnej i stanowią poważną barierę dla jej stabilności oraz długookresowego wzrostu. Z tego względu poszukiwanie na gruncie nauki efektywnych i zintegrowanych form reagowania społeczności międzynarodowej na identyfikowane zagrożenia o globalnym charakterze jest pożądane i usprawiedliwione.

Warto zwrócić uwagę, iż duże znaczenie problematyki *global governance* wynika także z relatywnie niskiej skuteczności istniejących dotychczas rozwiązań instytucjonalnych (ONZ, MFW, BŚ, WTO) wykreowanych z zamiarem aktywnego zarządzania różnego rodzaju turbulencjami o implikacjach globalnych. Przeobrażenia, jakie zaszły w samej gospodarce światowej oraz relacjach międzynarodowych w ostatnich dekadach (intensyfikacja zwłaszcza procesu globalizacji wraz ze wszystkimi tego konsekwencjami) sprawiają, iż mechanizmy kształtujące porządek globalny po zakończeniu II wojny światowej straciły wyraźnie na skuteczności i adekwatności. Ponadto problematyka badawcza podjęta w recenzowanej rozprawie doktorskiej oraz przyjęty sposób analizy zdefiniowanych zagadnień sprawiają, iż dysertacja dotyczy obszaru mającego istotne implikacje w wymiarze teoretycznym, jak również metodologicznym i poznawczym. Należy zauważyć, iż ujawnia się zwłaszcza na gruncie krajowej literatury przedmiotu deficyt aktualnych opracowań poświęconych idei *global governance* przy jednoczesnym stale obserwowanym popycie na tego rodzaju całościowe i wszechstronne analizy.

Stąd też wybór przedmiotu dysertacji uznaję za aktualny, trafny i ważny, zważywszy szczególnie na zachodzące przeobrażenia w gospodarce światowej oraz wynikające z tego faktu konsekwencje ekonomiczne i polityczne.

2. Uwagi dotyczące celu pracy, metod badawczych oraz struktury pracy

We Wstępie, obok nakreślenia ogólnego tła merytorycznego rozprawy oraz przekonującego uzasadnienia wyboru problemu badawczego, został klarownie zdefiniowany zasadniczy cel badawczy. Za cel ten Autor przyjął systematyzację wiedzy odnoszącej się do idei *global governance*. Przy czym wskazane zostały jednocześnie zadania badawcze bezpośrednio korespondujące z tak nakreślonym naczelnym priorytetem. W szczególności Autor podjął próbę nakreślenia genezy idei *global governance*, stopnia jej realizacji obecnie oraz predykcję możliwości jej implementacji w przyszłości. Celowi głównemu towarzyszą także wartościowe cele pomocnicze, a także cele metodyczne i praktyczne. Stanowią one

wraz z zadaniami następnie podstawę do sformułowania przez Autora kilku ważnych pytań badawczych. W ten sposób zostały przygotowane poprawnie zasadnicze ramy dla konstrukcji merytorycznej przedmiotowej pracy doktorskiej.

W rezultacie można stwierdzić, iż cele dysertacji są ambitne i złożone, wymagające od Autora umiejętności integracji wiedzy z różnych dyscyplin nauki. Wynika to także z faktu, iż analiza idei *global governance* (oraz jej zasadności) wymagają wszechstronnego przygotowania zarówno teoretycznego, jak również metodycznego i faktograficznego. Konieczność uwzględnienia przez Autora różnych wątków i problemów cząstkowych w istotny sposób komplikuje proces badawczy i sprawa, iż osiągnięcie założonych rezultatów można uznać za zdanie trudne, co uzasadnia sformułowaną na początku tego akapitu ocenę. Tym bardziej, że ambicją Autora (jak sam stwierdza) jest próba wniesienia określonej wartości dodanej do debaty naukowej na temat idei *global governance*.

Należy dodać, iż w tej części rozprawy zostały również zarysowane poprawnie ramy metodologiczne prowadzonych badań (Autor odwołuje się zasadniczo do metody analizy dedukcyjnej i statystycznej wpisując je w ramy podejścia systemowego). Ponadto na uwagę zasługuje tutaj wykorzystanie przez Autora metody badań empirycznych (badanie ankietowe respondentów próby określonej w sposób celowy) mające jednak w mojej ocenie bardziej charakter badań jakościowych. W istocie rzeczy kwestionariusz ankiety (Załącznik nr 1.) bardziej przypomina zarys scenariusza wywiadu. Wymiar metodologiczny może zostać także uznany za właściwy w świetle zdefiniowanych celów pracy oraz specyfiki obszaru badawczego. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, iż zaproponowana przez Autora metodologia prowadzonych badań znajduje swoje uzasadnienie w przekrojowym podejściu do problemu oraz multidyscyplinarnym jego ujęciu.

Recenzowana rozprawa doktorska nie jest nadmiernie obszerna i liczy łącznie 191 stron, z czego tekst zasadniczy zajmuje 177 stron. Praca została skonstruowana w sposób konwencjonalny i zawiera spis treści, wykaz stosowanych skrótów, wstęp, pięć rozdziałów analitycznych, zakończenie, a także wykaz wykorzystanej literatury, spisy tabel i rysunków oraz kwestionariusz ankiety. Oceniając zasadniczą konstrukcję przedmiotowej rozprawy doktorskiej należy stwierdzić, iż struktura pracy nie budzi zastrzeżeń, jest adekwatna do prezentowanych treści i generalnie umożliwia prowadzenie poprawnego dyskursu badawczego. Układ i kolejność poszczególnych rozdziałów są prawidłowe, podobnie jak struktura wewnętrzna poszczególnych części rozprawy, właściwie porządkuje podejmowane wątki w wymiarze merytorycznym oraz zachowuje logiczny ciąg analizy. W warstwie konstrukcyjnej pewne zdziwienie może jedynie budzić wprowadzenie elementu reasumpcji

(skądinąd przydatnego) ulokowanego jednak tylko selektywnie w dwóch zaledwie miejscach rozprawy (np. część taka pojawia dla pkt. 2.1.4., ale też potem dla pkt. 2.4) oraz na różnych poziomach szczegółowości analizy. Takie podejście powoduje niewielkie zaburzenie harmonii w odniesieniu do konstrukcji dysertacji i indukuje pytanie dlaczego Autor nie wprowadził tego elementu konsekwentnie dla wszystkich głównych części rozprawy.

3. Uwagi dotyczące poszczególnych rozdziałów pracy

Rozdział 1. Kształtowanie się idei *global governance*

Rozdział 1. ma charakter teoretyczny i wprowadzający poprawnie w podjętą tematykę *global governance*. Ta część rozprawy została poświęcona przede wszystkim na prezentację procesu kształtowania się idei globalnego zarządzania (genezy i ewolucji) oraz usystematyzowany przegląd wiedzy na temat badanej koncepcji. Z tego względu zaprezentowano tutaj adekwatne ujęcia definicyjne odnoszące się bezpośrednio do samej idei *global governance*, jak również inne pojęcia użyteczne dla prowadzonego dyskursu w dalszej części rozprawy. Co ważne z uwagi na tematykę pracy i jej wyraźną specyfikę, w tej części rozprawy odniesiono się również do kwestii językowych związanych z adaptacją pojęcia *global governance* (funkcjonującego w języku angielskim) w polskim piśmiennictwie naukowym. Rozdział ten stanowi zatem swoisty punkt wyjścia do pogłębionych analiz globalnego zarządzania, które Autor prowadzi w kolejnych częściach pracy.

Rozdział pierwszy skonstruowany został w sposób poprawny, wykazując przy tym dobre przygotowanie teoretyczne Autora do analizy problematyki stanowiącej obszar badawczy pracy. Autor w udany sposób zaprezentował różnorodne definicje idei *global governance*, wskazując przy tym na niejednoznaczność tej koncepcji oraz różne ujęcia interpretacyjne. W tym świetle za użyteczne dla całościowej analizy można uznać zaprezentowanie (wraz ze stosownym objaśnieniem) szeregu ważnych pojęć blisko związanych z globalnym zarządzaniem lub też mających wpływ na podejmowanie skoordynowanych działań w skali globalnej. W konsekwencji Autor omówił znaczenie terminów takich jak globalizacja, gospodarka światowa i gospodarka globalna, polityka gospodarcza, międzynarodowa polityka ekonomiczna i polityka globalna, a także ład międzynarodowy i ład światowy. Istotne, iż zostały tutaj wyjaśnione nie tylko aspekty semantyczne wskazanych terminów, ale również podjęto próbę określenia ich wzajemnych interakcji oraz powiązań z *global governance*. Ta część rozprawy obejmuje zatem wszystkie

zasadnicze kwestie teoretyczne związane z samą istotą *global governance* oraz buduje właściwy do podjętego tematu aparat pojęciowy i terminologiczny, a także pożądane ramy analityczne do dalszych rozważań. W efekcie rozdział ten oceniam pozytywnie.

Podczas lektury rozdziału pierwszego ujawnia się natomiast pewien niedosyt w odniesieniu do kontekstu teoretycznego. Wydaje się, iż pożądany byłoby również syntetyczne omówienie idei *global governance* w świetle teorii globalnych dóbr publicznych (ang. *global public goods*). Charakter bowiem tego rodzaju dóbr z naturalnych względów wykracza poza granice państwowe, a ich podstawową funkcją jest realizowanie określonych potrzeb w skali całej gospodarki globalnej. Co więcej, idea *global governance* rozumiana jako próba odpowiedzi na pojawiające się stale wyzwania w gospodarce światowej ma silny związek z koniecznością adekwatnej reakcji i adekwatnych działań, których realną egzemplifikację mogą stanowić właśnie globalne dobra publiczne.

Za nieco przesadne można uznać, choć jest to niewątpliwie kwestia polemiczna, niektóre dość kategoryczne stwierdzenia Autora w tej części rozprawy, iż „...zanikają granice państw narodowych i wylania się nowa, jeszcze nie do końca określona rzeczywistość” (str. 28) lub też widoczny jest „...zbliżający się kres ery państw narodowych...” (str. 42). Niewątpliwie globalizacja wraz z postępowaniem technologicznym stanowią zasadnicze wyzwania dla funkcjonowania państwa w tradycyjnym jego modelu, jednak trudno sobie wyobrazić w najbliższej przyszłości całkowitą eliminację państwa narodowego z przestrzeni globalnej. Stąd też wydaje się, iż tego rodzaju autorytatywne konstatacje mogą budzić pewne wątpliwości.

Rozdział 2. Główne wyzwania stojące przed *global governance* – ujęcie ekonomiczne

Rozdział 2 zawiera przede wszystkim prezentację i analizę istotnych wyzwań globalnych będących polem zainteresowania nauk ekonomicznych. W szczególności Autor skoncentrował się na problemach wynikających z kryzysów gospodarczych, problemach w sferze środowiska naturalnego oraz problemach najsłabiej rozwiniętych krajów. Każdy z tak wyznaczonych głównych obszarów problemowych obejmuje kilka konkretnych subkategorii ilustrujących wyraźnie ich istotę i specyfikę. Należy zaznaczyć, że wprawdzie wybór wskazanych powyżej wątków analitycznych jest subiektywny (co podkreśla także Autor rozprawy), to jednak można uznać przeprowadzoną selekcję problemów wyłonionych do szczegółowej analizy za uzasadnioną i dobrze dobraną do specyfiki podjętego tematu badawczego. To właśnie w tych obszarach problemowych ujawnia się bodaj najsilniej

potrzeba implementacji działań mieszczących się w koncepcji *global governance*. Zarówno fenomen współczesnych kryzysów gospodarczych (w tym zwłaszcza realna groźba eskalacji „efektu zarażenia”, jak również ponadnarodowe zagrożenia środowiskowe czy też pogłębianie się nierówności rozwojowych – które uosabia w przenośnym sensie niezwykle trudna sytuacja krajów najbiedniejszych) stanowią wartościowe odniesienie dla analizy idei globalnego zarządzania.

Ten rozdział rozprawy doktorskiej w mojej ocenie został opracowany prawidłowo, umiejętnie łącząc szereg informacji, faktów oraz formułowanych na tej podstawie wniosków i ocen prezentowanych zjawisk. Autor wykazał się znajomością wielu istotnych kwestii odnoszących się do różnych sfer problemowych identyfikowanych w gospodarce światowej. Rozdział ten ma bowiem charakter wyraźnie przekrojowy i zdywersyfikowany merytorycznie. Pomimo tego przejrzystość zaprezentowano wszystkie podjęte wątki problemowe (ekonomiczne, środowiskowe, rozwojowe i społeczne). W mojej ocenie potwierdza to umiejętność Autora wykorzystania szerokiej wiedzy (także faktograficznej) dotyczącej tak różnorodnych zagadnień. Na podkreślenie zasługuje zręczne i trafne powiązanie analizowanych kwestii z ideą globalnego zarządzania (np. Autor bardzo dobrze wpisał koncepcję ekologiczne *global governance* w ogólną ideę globalnego zarządzania). Dlatego też rozdział ten uznaję za interesujący i wartościowy, budujący adekwatny kontekst dla dalszych analiz.

Przy ogólnie pozytywnej ocenie tego rozdziału, chciałbym jednak podnieść w tym miejscu dwie nieco problematyczne kwestie. Pierwsze zastrzeżenie dotyczy kwestii konstrukcji prowadzonego dyskursu. Otóż w części 2.1. Autor nie przedstawia nawet ogólnej definicji kryzysu gospodarczego, natomiast przedstawia takie definicje konsekwentnie w częściach 2.2. (definiując pojęcie zrównoważonego rozwoju) oraz 2.3. (definiując pojęcie najsłabiej rozwiniętych krajów wraz ze wskazaniem na ich klasyfikację). Wydaje się, iż jednakowe podejście do konstrukcji tych elementów rozprawy byłoby naturalnym rozwiązaniem. Drugie natomiast zastrzeżenie odnosi się do terminologii stosowanej w części 2.1. (co ma również związek z brakiem definicji analizowanego zjawiska). Autor posługuje się bowiem pojęciem „kryzys gospodarczy” (wykorzystując je także w samym tytule tego podpunktu), które w tym przypadku jest jednak nieprecyzyjne. Opisywane w rozprawie epizody kryzysowe są traktowane w literaturze przedmiotu jako typowe wręcz przykłady kryzysów finansowych. Oczywistym jest, iż kryzysy finansowe są zjawiskiem przebiegającym w przestrzeni gospodarczej, a zatem mają bezpośredni związek z gospodarką jako taką, ale ich natura i specyfika odróżnia je od typowych załamania obserwowanych

periodycznie w ramach np. wahań cyklu koniunkturalnego. W konsekwencji bardziej precyzyjne określenie natury opisywanych w rozprawie zjawisk kryzysowych byłoby tutaj w mojej ocenie przydatne.

Rozdział 3. Główni aktorzy globalnej gospodarki

Rozdział 3. został zasadniczo poświęcony na szczegółową charakterystykę i analizę głównych aktorów globalnej gospodarki. W szczególności Autor rozpoczyna dyskurs w tej części pracy od prezentacji państwa jako ważnego podmiotu gospodarki światowej, wskazujący przy tym na jego ewolucję, jak również obecną rolę i pozycję w przestrzeni międzynarodowej w erze globalizacji. Następnie analizowana jest rola korporacji transnarodowych, w których upatruje się ważnego aktora zwłaszcza międzynarodowych relacji ekonomicznych. Wreszcie Autor podejmuje także niezwykle istotną dla całej rozprawy próbę scharakteryzowania roli głównych organizacji międzynarodowych (ONZ, MFW, BŚ) oraz ugrupowania integracyjnego (UE) w procesie kreowania idei *global governance* na płaszczyźnie praktycznej. Należy podkreślić, iż rozdział ten ma szczególnie istotne znaczenie z uwagi na fakt, iż realna implementacja globalnego zarządzania jako pewnego modelu reakcji na identyfikowane wyzwania wymaga określonej aktywności głównych aktorów globalnej gospodarki. Podmioty te dysponują bowiem zasobami (materialnymi i niematerialnymi, a także posiadają wpływ na otoczenie regulacyjne) i mogą pełnić funkcję kreatorów wdrażających zintegrowane w ponadnarodowym wymiarze działania. W rezultacie Autor lokuje poszczególne podmioty (państwa, korporacje transnarodowe, organizacje międzynarodowe) w koncepcji *global governance* trafnie definiując ich rolę. Zarówno konstrukcja rozdziału, jak i prowadzony tutaj dyskurs są w mojej ocenie poprawne, dostarczając ważnych obserwacji oraz interpretacji w odniesieniu do współczesnej gospodarki światowej oraz idei *global governance*.

Jedynie z pewnym zdziwieniem można przyjąć konstatację Autora odnośnie państw (str. 87). Autor wyraża pogląd, iż najbliższa jest mu koncepcja państw, które można zagregować w dwie główne grupy (liderzy globalizacji i pozostałe państwa). Owo zdziwienie wynika z faktu, iż wcześniej Autor wydawał się zwolennikiem tezy o stopniowej erozji państw narodowych (por. uwagi do rozdziału 1.). Tymczasem omawiany tutaj pogląd w rozdziale 3. wydaje się, iż nie wspiera poprzednio wyrażonej opinii w tym względzie, co może zostać odebrane jako pewien rodzaj niekonsekwencji. Nadto za polemiczne można uznać także stwierdzenie, iż jedną z głównych funkcji MFW jest „...wspieranie rozwoju

i modernizacji gospodarki...” (str. 105), przypisując jej niemal najistotniejszą rangę. MFW w istocie rzeczy realizuje inne cele (zgodnie ze swoim Statutem) związane przede wszystkim ze wsparciem stabilizacji i równowagi makroekonomicznej w krajach członkowskich. Cele typowo rozwojowe podejmuje natomiast bliźniacza instytucja, jaką jest Bank Światowy. Co więcej, adwersarze MFW wielokrotnie zarzucali tej organizacji, iż jej aktywność na polu działań rozwojowych (pomimo szczątkowego charakteru) nie wynika z celów statutowych MFW i jest niepotrzebnym dublowaniem inicjatyw Banku Światowego. Stąd też trudno przypisywać tak wysoką rangę działaniom Funduszu w zakresie wspierania rozwoju i modernizacji gospodarki, skoro są to *de facto* „dodatkowe” przejawy jego aktywności.

Rozdział 4. Stan obecny *global governance*

Rozdział 4. zawiera generalnie omówienie i analizę aktualnych działań podejmowanych przez różnych aktorów relacji międzynarodowych, które wpisują się w szeroko rozumianą ideę *global governance*. Analizowana wiązka działań została trafnie podzielona przez Autora na trzy zasadnicze grupy tj. inicjatywy realizowane przez sektor pozarządowy, inicjatywy realizowane przez sektor rządowy oraz inicjatywy podejmowane w tym zakresie przez instytucje międzynarodowe. Takie ujęcie pozwoliło Autorowi na wyeksponowanie podejścia omawianych podmiotów do realnej implementacji działań w sferze globalnego zarządzania. Ponadto w tej części pracy została odrębnie zaprezentowana koncepcja globalnego parlamentu burmistrzów jako przykładu próby bardziej systemowego podejścia do budowy nowych struktur globalnego zarządzania. W rezultacie można stwierdzić, iż intencją Autora była tutaj próba ewaluacji wdrożenia idei *global governance* w sferze realnej.

Rozdział ten jest poprawnie skonstruowany i zawiera wiele interesujących obserwacji. Przede wszystkim zaprezentowano wartościowe inicjatywy związane z globalnym zarządzaniem, które są podejmowane przez zdywersyfikowane podmioty z sektora pozarządowego. Znamienne, iż tego rodzaju aktywność oddolna instytutów badawczych czy też *think tanków* unaocznia zaangażowanie (i potrzebę) partycypacji różnych środowisk w próbach kształtowania przestrzeni globalnej oraz wywierania wpływu na przeobrażenia w skali świata. Ponadto ważnym polem dla prowadzonych dalej analiz stały się wybrane państwa (Stany Zjednoczone, Chiny, Rosja, Niemcy oraz Polska). Podobnie, jak w przypadku wyboru przez Autora wyzwań dla *global governance* (rozd. 2.), także i tutaj selekcja państw do analizy miała charakter subiektywny. Należy jednak zauważyć, iż przeprowadzony wybór

ma swoje uzasadnienie (choć z pewnością warto byłoby rozszerzyć jeszcze tę specyficzną listę), przy czym dodanie tutaj Polski traktuję jako wyraz woli wskazania tylko ewentualnych działań podejmowanych przez państwa przechodzące proces transformacji w zakresie globalnego zarządzania (a nie jako przykład kraju mającego obecnie realne znaczenie dla implementacji *global governance*). Trudno bowiem sobie wyobrazić analizę implementacji w praktyce idei globalnego zarządzania z pominięciem analizy wpływu wskazanych wyżej ważnych aktorów gospodarki światowej. Wreszcie analiza działań organizacji międzynarodowych mieszczących się w kategorii *global governance* stanowi cenny element prowadzonego dyskursu. W dużej mierze to właśnie dorobek operacyjny i doświadczenie w zakresie realizacji inicjatyw o charakterze globalnym instytucji międzynarodowych stanowi przykład implementacji globalnego zarządzania w praktyce. W rezultacie rozdział ten oceniam pozytywnie.

Pewne zastrzeżenia może budzić stwierdzenie Autora (str. 127), iż Polska ma silny potencjał ludnościowy (co wydaje się nieco wątpliwe w konfrontacji z obserwowanymi trendami demograficznymi i migracyjnymi). Warto także dodać do konstatacji Autora (str. 134) odnoszącej się do konieczności reformy MFW, iż instytucja ta obecnie wdraża bezprecedensowy pakiet reform, który będzie skutkował nowym podziałem tzw. kwoty i wynikającym z tego faktu nowym podziałem głosów na forum organizacji (uwzględniającym bardziej adekwatną dystrybucję głosów i wpływu na działania MFW wśród krajów członkowskich).

Rozdział 5. Wyzwania stojące przed *global governance* w pierwszej połowie XXI wieku oraz możliwości realizacji tej idei

Ostatni rozdział dysertacji został poświęcony przede wszystkim na prezentację zasadniczych przeszkód ograniczających możliwość realizacji idei *global governance*. W szczególności Autor wskazuje na bariery wynikające z procesów dezintegracyjnych w Europie, partykularnych celów światowych mocarstw oraz stale zauważalnej niskiej świadomości tego konceptu w percepcji społecznej i publicznym dyskursie. Ponadto niezwykle ważnym elementem tego rozdziału jest próba zarysowania trzech scenariuszy pokazujących potencjalne trajektorie rozwoju i realizacji *global governance* w gospodarce światowej (wraz z próbą określenia prawdopodobieństwa ich wystąpienia).

Należy zauważyć, iż przygotowanie tego rozdziału było niewątpliwie zadaniem trudnym i wymagającym. Konieczność identyfikacji głównych barier dla rozwoju

omawianego konceptu, a tym bardziej próba predykcji rozwoju sytuacji w badanym zakresie niosą ze sobą określone ryzyko błędnej interpretacji i w konsekwencji błędnego wnioskowania. W mojej ocenie jednak Autor poprawnie zrealizował główne zadania wynikające z charakteru tej części dysertacji. Zwłaszcza wskazanie na najbardziej prawdopodobny ewolucyjny charakter realizacji idei *global governance* (określony przez Autora mianem powolnej ewolucji) wydaje się trafny i uzasadniony w świetle przygotowanych wcześniej analiz. Ponadto warto podkreślić, iż w tym rozdziale sformułowane opinie i wnioski mają również swoje podstawy w wynikach badań empirycznych przeprowadzonych przez Autora na potrzeby rozprawy. Tego rodzaju „dane pierwotne” stanowią cenne i wartościowe atrybuty opracowania naukowego, potwierdzające jednocześnie zdolność Autora do prowadzenia samodzielnych badań naukowych.

Podobnie, jak poprzednio, lektura rozdziału piątego może skłaniać do pewnej polemiki z Autorem. Dla przykładu w pracy wyartykułowany został pogląd o nieuchronności stopniowej marginalizacji roli MFW, BŚ i WTO (w scenariuszu powolnej ewolucji – str. 159). Rola przedmiotowych instytucji podlega wprawdzie silnej krytyce od niemal dwóch dekad, jednak trudno zignorować też ich niewątpliwe osiągnięcia i dorobek na polu podejmowania inicjatyw mieszczących się w idei *global governance*. Tym bardziej, że obserwowany jest poważny spór w środowiskach naukowych w odniesieniu do przyszłości instytucji z Bretton Woods oraz WTO. Stąd też przedmiotowy wątek jest dyskusyjny i wymagałby dodatkowych pogłębionych analiz (których przeprowadzenie nie było bezpośrednim celem dysertacji). Nieco humorystyczny wydzwięk ma też obserwacja Autora ze str. 152 „*Tymczasem Brytyjczycy opowiedzieli się, de facto, za marginalizacją znaczenia swojego państwa na arenie globalnej, a także (co ich zapewne nie martwi) za osłabieniem Unii Europejskiej*”. Wydaje się, iż konstatacja Autora o braku zmartwienia Brytyjczyków z powodu osłabienia Unii Europejskiej przez Brexit jest zbyt uproszczoną supozycją. Te ostatnie uwagi polemiczne, nie zmieniają jednak faktu, iż rozdział ten uznaję za poprawnie przygotowany i wartościowy w kontekście całości prowadzonej analizy w niniejszej rozprawie doktorskiej. Zawarte tutaj zagadnienia uzupełniają prowadzony w poprzednich częściach dyskurs.

Zakończenie

W ostatniej części pracy (Zakończenie) Autor przeprowadził swoistą konfrontację zakładanych i zdefiniowanych celów badawczych pracy z osiągniętymi wynikami.

W konsekwencji podsumowuje oraz porządkuje na podstawie przeprowadzonych analiz i zgromadzonego materiału źródłowego zasadnicze wnioski wynikające w podjętych badań.

Zeprezentowane w tej części pracy wnioski wraz z ich uzasadnieniem można uznać za poprawne w świetle wykorzystanych metod badawczych oraz dostępnych materiałów źródłowych. Autor zasadniczo zrealizował zakładane i określone we Wstępie cele badawcze, tworząc też umiejętnie szereg bardziej uniwersalnych interpretacji oraz wniosków. Trudno nie zgodzić się z zasadniczą konkluzją ogólną wypływającą z lektury dysertacji, a mianowicie, iż implementacja idei *global governance* (choć w wielu przypadkach potrzebna i pożądana) napotyka szereg poważnych barier. Opór polityczny i obawa przed utratą bądź ograniczeniem kompetencji tradycyjnych aktorów gospodarki światowej, w tym zwłaszcza państw, implikują poważne wątpliwości odnoszące się do realnych możliwości skoordynowanego zarządzania globalnego w najbliższym czasie.

W tej części pewne zdziwienie może jednak budzić niekiedy sam sposób prowadzenia narracji. Niektóre bowiem fragmenty wydają się mieć charakter swoistej autorecenzji i zawierają w istocie rzeczy ewaluację stopnia realizacji założeń badawczych oraz realizacji celów dokonaną przez samego Autora (np. str. 177, „*Tym samym cele pracy zostały w pełni osiągnięte*”). Wydaje się, iż ta część pracy z naturalnych względów powinna raczej koncentrować się na syntezie i prezentacji wniosków merytorycznych wynikających z poprawnie przeprowadzonych badań (co Autor też oczywiście czyni), natomiast powinna jednak unikać samooceny.

4. Bibliografia

Praca została oparta na relatywnie obszernym zbiorze materiałów źródłowych, który obejmuje zarówno dostępną literaturę przedmiotu, jak również opracowania problemowe, a także dane statystyczne. Należy pozytywnie odnotować fakt, iż wykorzystane materiały źródłowe mają zarówno charakter krajowy, jak również zagraniczny oraz obejmują zróżnicowany przekrój typologiczny. W rezultacie wskazany zbiór materiałów źródłowych poprawnie koresponduje z celami badawczymi dysertacji oraz umożliwił realizację zdefiniowanych zamierzeń, uwzględniając przyjęte w pracy założenia metodologiczne. Przeprowadzona selekcja i wybór materiałów źródłowych zapewniły dobre podstawy teoretyczne, faktograficzne oraz dostęp do danych statystycznych, które stanowią ważny element tej pracy. Sposób wykorzystania materiałów źródłowych jest również poprawny.

5. Inne uwagi ogólne

Ocena formalna niniejszej dysertacji nie budzi generalnie zastrzeżeń. Praca została przygotowana z należytą starannością w wymiarze językowym i edytorskim. W warstwie językowej nie stwierdzono znaczących uchybień oraz błędów (z kilkoma wyjątkami, o czym będzie jeszcze mowa). Wykorzystano właściwy aparat terminologiczny oraz w klarowny sposób prowadzono dyskurs. Elementy graficznej prezentacji danych statystycznych, choć nieliczne, zostały we właściwy sposób opracowane i zintegrowane z głównym dyskursem.

Pomimo jednak poprawnie przygotowanej rozprawy doktorskiej w wymiarze formalnym, Autor nie ustrzegł się kilku drobnych uchybień lub też wprowadził kontrowersyjne elementy. Z pewnym zdziwieniem można odnotować fakt, iż w pracy Autor wykorzystuje niekiedy nazbyt potoczne określenia. Np. str. 66 „...z ropą naftową i gazem ziemnym idą ogromne pieniądze...”; str. 84 „...patrzac, jak pociąg z napisem postęp odjeżdża” lub też str. 125 „Później jednak po tym kroku do przodu, Rosja zrobiła dwa albo nawet trzy kroki do wstecz...”. Jak wcześniej zasygnalizowano, pojawiają się niekiedy drobne uchybienia językowe w postaci „literówek” czy błędnie odmienionych końcówek fleksyjnych. Chciałbym jednak podkreślić, iż wskazane uchybienia formalne mają w gruncie rzeczy incydentalny charakter, a także w żaden negatywny sposób nie utrudniają odbioru recenzowanej pracy.

6. Ogólna ocena pracy

Rozprawa doktorska Pana mgr Michała Nowickiego odpowiada aktualnym potrzebom badawczym i jest interesującym wkładem w ważną debatę dotyczącą idei *global governance* oraz możliwości jej implementacji w gospodarce światowej. Wnikliwa lektura rozprawy powala na stwierdzenie, iż Autor generalnie zrealizował podstawowe cele badawcze w stopniu zadowalającym. Przeprowadzone badania pozwoliły również odpowiedzieć na zdefiniowane pytania badawcze. Praca zawiera szereg oryginalnych elementów merytorycznych oraz została oparta na adekwatnym do sposobu analizy zestawie metod badawczych. Należy podkreślić, że Autor wykazał umiejętność prowadzenia poprawnej analizy w obrębie poruszanych zagadnień. Na uwagę zasługują także prawidłowo formułowane wnioski z analizy. Ogólnie biorąc pracę oceniam pozytywnie, a oceny tej nie podważają wcześniejsze uwagi polemiczne lub krytyczne.

Konkludując, stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska Pana mgr Michała Nowickiego spełnia ustawowe wymogi stawiane pracom doktorskim. Dlatego wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony przed Komisją powołaną przez Radę Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Marek Wróblewski

Marek Wróblewski